

GRĄC (274) *vb impf*

inf grać (75). ◇ *praes 1 sg* grąm (13), graję (1) *WitosłLut* -ąm (10), -am (1), -(a)m (2); -ąm: -am *Mącz* (8 : 1). ◇ *2 sg* grąsz (2). ◇ *3 sg* grą (22). ◇ *1 pl* grąmy (3). ◇ *2 pl* grącie (2). ◇ *3 pl* grają (43). ◇ *praet 2 sg m* -ś grął (3). ◇ *3 sg m* grął (17). *f* grała (2). *n* grało (2). ◇ *1 pl m pers* gralismy (1) *WujNT*, gralichmy (1) *RejPos*. ◇ *3 pl m pers* grali (10). *subst* grały (2). ◇ *fut 1 sg m* będę grął (1). ◇ *2 sg m* będziesz grął (1) *BibRadz*, będziesz grać (1) *RejZwierc*. ◇ *3 sg n* będzie grąło (1). ◇ *3 pl subst* będą grały (1). ◇ *imp 2 sg* grąj (6). ◇ *3 sg* niechąj, niech grą (3). ◇ *2 pl* grąjcie (8). ◇ *3 pl* niech, niechąj grają (4). ◇ *con 1 sg m* bym grął (1). ◇ *2 sg m* byś grął (1). ◇ *3 sg m* by grął (6). ◇ *3 pl m pers* by grali (3). ◇ *impers praet* grało się (2) *Mącz*, *RejZwierc*, grąno (1) *BielSjem*. ◇ *part praes act* grając (35).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. *Bawić się, zajmować się czymś dla rozrywki (często według pewnych ustalonych reguł); ludere* *Mącz, Cn* (136) : Tąm gray/ y czynj łobie wżytko po mylli/ tylko byś nie zgrzeżył/ á hárdzie łobie nie poczynał. *BibRadz Eccli* 32/14.

grać czym (1) : *Micari digitis, Pálcami grác. Genusfuit ludi apud veteres, Była nieyáka krotochwilá* v ftárych yeden mżał á drugi vkázował pálce/ mowiac/ gaday wiele ich. *Mącz* 220c.

grać z kim (4): *BibRadz Iob* 40/24; Szędł ią gdy s pánnámi grála ná brzegu/ gdzye páfiono dobytek *BielKron* 48v; *Colludo, Gram s kim welpólek. Mącz* 199a. *Cf* »grać żorawka«.

W porównaniu (2): *BibRadz Iob* 40/24; Tąm Archimedes [...] ciągnął po ziemi Okręt ze wżytkim nakładem/ bez trudności/ bez pracéy/ iákoby gráiac *GrzepGeom* B.

Zwroty: peryfr. »żelazem grać« = *ćwiczyć władanie bronią* (1): Zás młodzieńcy pracowni ná mále przeláia/ Około ziemie robią/ lub miałt dobywáia/ Po wże czáły żelazem grác obyczay máia [ferro teritur] *ModrzBaz* 110.

»[z kim] grać żorawka« (1): á chczelz powiem ná cię/ iákoś s Siedleckim/ á s Korzbokiem grał żorawká. *GórnDworz* Q8v.

Szereg: »śmiać się albo grać« (1): Choć kto kogo śmieiac łie, álbo gráiac ráni, obrázonému zá ránę niech dołyc vczyini. *SarnStat* 620.

Przen (7) : *RejZwierz* 19, 41v; *BibRadz Prov* 8/30, 31; *BudBib Ps* 95/12; Gdy ná rofkazanie łług y przyiaćioł Bożych [...] gory gráia [Gory łkakály [exulta verunt] iáko báráni *WujekPs* 113/4]/ zwody mury/ z opoki wodá/ z łalki węże łie łtáia. *SkarŻyw* A3; W tym Artykule gmerze y gra łobie *Lutherus ReszPrz* 89.

Przen (12) :

a) *Zalecać się* (3) : Ktoby to wysłowił/ co ci broia rozśiadłzy łię po łali káždy z łwoia/ gdy po komorách y po komnátách biegáia/ y tąm y łám chodzą/ gráia [lusitatur]/ y nieuczćiwie łię dotykáia? *ModrzBaz* 54v.

grać z kim (2): Pánná co nie kazála s kuchárkami grác. PAnná mowiac s pánicem/ rzekła iż łzáleiefz/ Wżytko grałz s kuchárkami/ więc tátárkę łieiefz. *RejFig* Bb8v.

b) *W odniesieniu do zwierząt; poruszać się sprawiając wrażenie zabawy* (9) : *LubPs* X6; Płtrząłzki/ Kiełbie/ Sliżyki miedzy kwiatki gráia *RejWiz* 24v; *RejZwierz* 117v; *Ludit piscis in aqua, Gra w wodzie.*

Mącz 198c; *ModrzBaz* 126; Y wielorybowie z wami/ Którzy grąią pod wodami. *KochPs* 214; Teraz pod wodą graycie ryby śmieie/ Mikołay zdycha/ sieć wiśi w kościele. *KochFr* 50; *KochProp* 11.

grać z czym (1): Wieloryb ielt iako gorá blifko Iflandiey/ takie ryby okręty wywracaią iefli ich dźwiękiem iakim nie odfrálfzy/ ábo rzucią w morze becżkę iaką prózną z ktorą rybá gra przewracaiąc. *BielKron* 295.

a. *O dzieciach* (10) : Albo ono dzyeciátko/ co ná pyafku gráło/ A frogyego fie wężá nikáfká nie bało *RejWiz* 130; A niemowiátko będzie grało nád iámą Alpidową [*et delectabitur iactans super foramen aspidis*] *BibRadz Is* 11/8; *RejPos* 42v; *GosłCast* 42.

grać czym (2): *RejFig* Aa3v; Albo też fą podobne ku owemu czáčzkowi co im dzieci gráią/ á potym w błoto wrzucą. *RejZwierc* 92.

grać z kim (3): Niegdy z dziećmi gráiąc temuś fie náuczyłá *HistRzym* 25; *RejPos* 40v. Cf »mżyk grać«.

Zwrot: »mżyk grać« = *grać w ciuciubabkę*; *tu*: nie przyznawać się do nieślubnych dzieci (1): I záváda fye to nye telko myędzy pány á ludźmi fwyecykemi/ ále y kfyeżą/ iz iako oni mżyk gráią s fwemi bebifýami/ tákci iz mam thák rzeć/ s fwoyemi báftertámi/ y nychcą fye fnimi wyrwác/ [...] przywálfczáją tákowe sóbye zá fynowce y fyełtrzanke *GliczKsiąż* B5.

b. *O grach towarzyskich* (przeważnie o pieniądze); *ludere Mącz*, *Calep*, *Cn*; *opponere*, *ponere Cn* (88) : *RejRozpr* G4v; y grali, afz pan kilkanáfzcye groffi y pyerfczyenya wełthu grofcki przeygral *LibMal* 1545/102v, 1554/183v; *RejKup* k4; Możefz fzczeńfca fkuśić z nowu/ Przepádnief co s tego łowu/ Iedno fie gráiąc nie lękay/ A grác s káżdym nie odrzekay *BielKom* F2, Fv, F2 [2 r.]; *GliczKsiąż* I7v, L8v; *RejZwierc* 124v; *OrzRozm* R; *Mącz* 92a, 507c; żeby [*dworzanin*] ine fpráwy potrzebneyfze dla karth mimo fie pułzczał: ábo izby thelko grał/ dla wygránia/ vżywáiąc forthyłow nieprzyftoynych. *GórnDworz* M4; ktho gra pieniądzom nie folguiąc/ tám fkepftwo žádną miárą być nie może. *GórnDworz* M4v, M4, M4v, T2 [4 r.]; A w noczy fie gráło/ w miefzku bárzo máło. *RejZwierc* 114, 236; áby niegráli/ nie pili/ *ad Luxu^m*/fie nie wdawáli *BielSpr* 14v, 25v; Wy tedy/ co kto lubi/ moi towarzyfze/ Pijćie/ graycie/ miłuyćie: Ian fráfzki niech pifze. *KochFr* 58; Porwał Krolowá wnet zá federpułze/ Stoy/ rzecze Borzuy/ gorácoś kápány/ Nie tákci gráią/ brácie/ miedzy pány. *KochSz* B2, Cv; bo okrętowi/ fludzy/ kiedy ná Morżu náwálfności nie máłz/ iedni fpią/ drudzy gráią/ fzáleią/ y niedbále we wfzyfłtkiem poczynáią sóbie *GórnRozm* Kv; *Calep* 616a; *Phil* L3; Ani ten który gra, áni co zan ręczy nie ielt obowáżan pláćić długu. *SarnStat* 706; *KlonWor* 72.

grać co (28): [*malpa*] nákonief wdy námwóief fie dáłá/ y ielá ie [*szachy*] grác znowu *GórnDworz* P6, P6. Cf *Zwroty*.

grać na co (3): ná konie y dobrá dźiedziczné grác y oné sóbie dlužniki tákowym fpołobem czynić *SarnStat* 706, 707. Cf »na wfstęgę grać«.

grać o co (6): *GliczKsiąż* G6; Co grał o rokázanie. *RejFig* Cc4. Cf »o pieniądze grać«.

grać z kim (17): *ZapWar b.r. nr* 2229; *ListRzeż w.* 39; *FalZioł* V 53; y thamze zyednym zyemyaninem grall a ffełcz zlothych donyego ftracził *LibMal* 1545/99; Napywfchi fzyą, kfyądza Łączkiego kthori na then czałch fpałł Budzicz naczał mowyącz Mili kfzyezą Łączky profchą wfłtanczie fémna gracz. *LibMal* 1545/ 102v, 1545/98v, 1548/139v; *BielKom* F2; *UstPraw* B3v; *RejZwierc* 27v;

OrzQuin M; GórnDworz P6, T2; Abowiem iefli z nimi s przodku nie będziesz pić/ grác/ ceklować á lotrować/ wnet cie będą Włozkiem álbo Niemczykiem zwąc. *RejZwierc* 24v, 72; Wlédzże potym/ opácie/ iáko grác z bilkupy/ Bo bacząc/ żeć wygránéy vbywáło kupy/ Pokryłes dudki w gębę *KochFr* 99, 129.

grác po ile (2): á co to ieft/ wízák/ po ták mále grác/ iákoby wízy bił *GórnDworz* P4v, P4v.

Zwroty: »bierki grác« (1): iefli gałki álbo biérki/ álbo którą mną szkodliwą grę gráiąc [si *globisando*, vel *tesserisando*, aut *quemlibet alium ludum damnosum ludendo JanStat* 559]/ álbo co innégo czyniąc co przegra *SarnStat* 707.

»cetno czy lichó grác« (1): Ludere par impar, Cetno czy lichó grác. *Mącz* 198c.

»grác flusa« (1): TEnże Król Zygmunt gráiąc flulá/ iż mu przyfzły dwa królá/ powiedział/ że ma trzy króle *KochAp* 10.

»gałki grác« (3): gdy Dworzanie pytaią się cokrol czyni to wnet odpowiedaią gałki gra *ActReg* 157, 157; *SarnStat* 707.

»grę grác« (1): *SarnStat* 707 cf »bierki grác«.

»karty, kart grác« [szyk zmienny] (4 : 1): szachy, karti z kim kolwiek gray *FalZioł* V 53; *KromRozm I Nv*; *GliczKsiąż* I7v; *GórnDworz* M4; Owa fye nie vprzykrzym. Albo kárty gramy/ Albo fye gorzałeczki pod czás nápijamy. *PudłFr* 8.

»kostki, kostkami, kostek grác« = *ludere tesseris Mącz* [szyk zmienny] (9 : 1 : 1): Iakom ya yana Czirnaska myesczanyna stharczina thego czaschv sbył gdy semną kosthki gral *ZapWar b.r. nr 2229*; *KromRozm I Nv*; Y owlfem sam pan Kriřtus [...] myał też šuknią tkaną/ o którą przy smyerći lotrowye lofy á kořtki gráli. *GliczKsiąż* G6; myáłto piłánya/ czytánya/ coby fie w šzkole náuczyl/ domá z fluzebniki/ s párobki/ kart/ kořtek grác fie przyłožy *GliczKsiąż* I7v; *RejZwierc* 27v; *KwiatKsiąż* P3v; *Mącz* 198c; *GórnDworz* M4; *RejPos* 225v; á co zá pożytek owych mářzkárnikow/ ktorzi [...] iáką korzić łowią pošzeptem/ ábo milczkiem kořtkami gráiąc [*tesserarum ludo*] *ModrzBaz* 36; aby nápotym żaden obywatel nářz z cudzoziemcem/ nie grał kořtek [*ludat taxillos JanStat* 586] ná pożyczki álbo ná wiárez/ chybá o gotowé pieniądze. *SarnStat* 707.

»koty, w koty grác« = *astragalisere Mącz, Calep; talis ludere Mącz* (1 : 1): Astragaliso, Graece, talis ludo, Kóty gram. *Mącz* 18b; *Calep* 107b.

»kozerę grác« (1): Ano cie iuř przyiacióle náwiedzác poiáda/ [...] iuř muřsz z nimi kozerę grác choćbyř nierad/ folguiąc oney potrzebie řwoiey. *RejZwierc* 72.

»grác o, za pieniądze« [szyk zmienny] (4 : 1): *ListRzeř w.* 39; O Grach kořtek/ Idem et eodem. Káždy z poddánych nářzych áby zaden z cudzoziemcem niegrał ná wiárez/ iedno zá gotowe pieniądze *UstPraw* B3v; Podczás/ dla towárzyřtwá niechay gra o mále/ y o wielkie pieniądze *GórnDworz* M4; A wřákże řkázuiemy: iż [...] oni ktorzy gráią o pieniądze [*ipsis ludentibus pro pecuniis JanStat* 559]/ o konie/ álbo inné rzeczy wygráné/ dáliby między řobą řękoymie *SarnStat* 707, 707.

»grác pisaną« (2): *RejFig* Cc5v; á raz gráiąc pisaną/ kilká kroć/ iákoř rychłó/ ieden po drugim/ kártę przedał *GórnDworz* P7v.

»szachy grác« (5): *FalZioł* V 53; *GórnDworz* P6; *BielSpr* 55; Ani pomysłę řzáchów grác z Sibyllámi. *KochFr* 129; A dla ćwiczenia záwřdy řzáchy gráli. *KochSz* A3v; *ActReg* 157.

»grać w warcaby, warcaby« [szyk zmienny] (2 : 1): Ale iákobym z wámi Wárcaby grał *OrzQuin* M; ktory po trzydzieści czerwonych złotych ná lzańc w wárcaby grác niechciał *GórnDworz* P4v; *Phil* L3.

»grać na wstęgę« (1): Słowni gracze ná grze/ rzekłszy słowem dobrym łobie załtáwę wykupić/ y ná włtęgę gráią/ á lzańce Potym łobie po grze płácą. *OrzRozm* O2.

W przen (5) :

Zwroty: »flus [z kim] grać« (1): Flus zle s ámiercią grác. *RejZwierc* 270 marg.

»kostką grać; [czym] jako kostkami grać« (1; 1): niewiem ielli nie ták głowámi kmiecemi iáko kołtkámi grác chćieli [*tanquam talis ludere voluerint*] *ModrzBaz* 28; *SapEpit* A4v.

»z murku grać« [o jakiejś grze z zawiązanymi oczami] (1): z murku gramy/ y osłép ná tę Exekucyą idziemy: nákoniec/ mimo przodek iéy godząc *OrzQuin* C.

»[kim] jako w szachy grać« (1): Ze námi iáko w lzańchy/ prósto łobie gráią *RejZwierc* 112.

c. O grach sportowych (11) :

grać czym (5): *KwiatKsiąż* P2; [kule ółowne] tákwielkie bywáły iáko piły/ co dzieći nimi gráią *BielSpr* 4v. Cf *Zwroty*.

grać z kim (2): *HistRzym* 12, 33v cf »piłę grać«.

Zwroty: »granie grać« (1): granie rozmagite grać/ kregle, y inłze gry/ przy ktorieh trzeba biegać. *FalZioł* V 65.

»kręgiem grać« = *disco ludere* *Mącz* (2): *Discobolus*, Który kręgiem gra. *Mącz* 90c, 90c.

»piłę, piłą grać« = *ludere pila* *Mącz* [szyk zmienny] (6 : 1) : tenże *Sceuola* był/ ktory piłą wybornie vmiał grác *KwiatKsiąż* P2; *Mącz* 198c, 299; *GórnDworz* E3v; *Altystrátes*/ piłę złwemi panięty grał *HistRzym* 12, 33v; *Sphaeristerium* – Miełfche gdzie piele graią. *Calep* 998a.

2. Żartować, drwić, kpić z kogo; ludere, lusitare *Mącz*; *perludere* *Calep* (11) : *Ludos facere*, *Błaznować*/ *Nálmiewać* łie z kogo. [...] *Ut ludos facit*, iákoć łobie gra pániczkuje/ *Prożnuje*/ *Nic* nie czini. *Mącz* 198d; *Lusorie* *Gráyaç*/ *kunłztuyąc*. *Mącz* 199a, 198c [2 r.]; *Calep* 784b.

grać z kim (3): *KrowObr* 242v; Z możnym nie gray. LEw gdy vlnął ná łońcu/ *Krolikowie* máli/ *Zbieżawłzy* łie/ *igráiąc*/ *brodę* mu *tárgáli*. A *Lwiłko* łie *obudzi*/ *kilko* ich *połápi*/ O toć *drugi* do *iámki*/ *prętko* łie *pokwápi*. *RejZwierc* 118v, bb4v.

Zwrot: »[komu] na gębie grać« = *lekceważyć* [szyk zmienny] (3): wdawa łie też łnimi w rzecz/ tak długo áż mu do gęby imą *łzturmowác*/ s nyego *łfydzic*/ onemu ná gębye grác *GliczKsiąż* H7v; *Iłci* po łbie kto chce orze/ A *iż* *cie* *thák* *włzyłcy* *znáią*/ *Więcći* też ná gębie gráią. *RejZwierc* 231 v; *CzechEp* 26.

3. O dźwiękach (120) :

a. Wydobywać tony, melodię z instrumentu muzycznego; canere *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *citharizare*, *concinere*, *inflare*, *ludere (calamo)*, *occinere*, *psallere*, *pulsare (chelyn)* *Cn* (118) : Pod oknem miłółnicy iego *záwždy* gráli *RejZwierc* 15v; *BibRadz* 1.Reg 18/7; Alę gdy *gráią* *skakać* y *poniewiełczku* *tańczowác*/ *niegodne* ani *prziltoyne* to *łą* *roskołzy* *męłzczyznie*. *KwiatKsiąż* P3, 12v; *Mącz* 27c; *GórnDworz* B2v; *Dziecię* s *łzalonym* *choć* nie *gráią* *łkaczą*/ *Dármo* *wefeli*/ á *gdzye* łie *łmiać* *płáczą*. *RejZwierc* 214v; *BudBib* Ps 136/5; *CzechRozm* 109v; *SkarŻyw* 497; *KochFr* 69; *Calep* 835a; *Iuż* *Muzyko* gray/ *Lizyczopie* drgay. *PaxLiz* E4; *SapEpit* B4.

grać komu (5): *RejWiz* 91v; Pifczkowie by mu gráli/ przyłzli wnet do niego. *RejFig* Dd7v; *KochPs* 213; Wízyfcy Rádziwiłowi Cnému gwóli graycie *KochEpit* A2v; *ZawJeft* 17.

grać w co (14): *RejKup* t6; Więc mu biyą w cymbały/ á gráią w orgány *RejZwierc* 106; *GórnDworz* K2; żec tám łmącznieyfa będzie wędzonká á kálzá niżli gdybyś leżał zá piecem ná łciáne nogi wzniołł/ á w kobzę gráiąc czekáiąc rychłoli obiad dowre *RejZwierc* 26; Tám do ołtarzá śwíetého/ Poydę przed páná mégo: [...] Któremu dam wyznánié/ Gráiąc w łagodné łtrony *KochPs* 64, 122, 148; *KochFr* 69; *KochPieś* 10, 34; *KochSob* 70; *PudłFr* 71; Niech iedni śpiéwáią Iednoftáynémi głófy: á drudzy niech gráią/ Bądź w lutnié wieloſtronné/ [...] W cytry/ w gęśle/ częśc w árfy/ częśc w cymbały brzmiąc *OstrEpit* A2, A2.

grać przed kim, przed czym (6): *LubPs* P4v; *Leop* 2.Par 7/6; *BibRadz* 1.Reg 18/10; A przetoż przywiedzcie mi łkrzypká: Ktory gdy przed nim grał rułzyłá go moc Pánłka. *BibRadz* 4.Reg 3/15; *CzechRozm* 109v, 149.

grać czym (1): Trębáczé ná nich gráią głófy rozlicznemi *RejWiz* 64.

grać na czym (64): *RejPs* 216; Drugie pięknie łpiéwáiąc ná lutniach im grały. *RejWiz* 27, 64, 66v, 91v; Widziałem ia łyná łłái Bethleemczyká/ kthory dobrze gra ná Hárfie [*scientem psallere*] *Leop* 1.Reg 16/18; A kápłani gráli ná trábách przed nimi [*canebant tubis ante eos*] *Leop* 2.Par 7/6, 1.Reg 16/16, 2.Par 7/6; *RejZwierc* 36; *BibRadz* *Gen* 4/21, 1.Reg 18/10, *Am* 6/5 [2 r.]; A iáko Poetowie píłáli/ grał ná łnſtrumencie/ łámy kámienie łkakály do wapná ná mur. *BielKron* 48v, 328v; *KwiatKsiqż* 12v; *Cano fidibus*, Gram ná lutni/ álbo ná kobzie *Mqcz* 33d; *Fidicina*, Luteniczká która vmié ná łtrunách grác. *Mqcz* 126c, 54d [2 r.], 90a, 93b, 126c, 129a (12); Łácedemoniánie dziwnie waleczni ludzie/ ku pothkániu kazywáli więc grác ná Cythárách/ y ná inych łnſtrumenciech *GórnDworz* H2v, Hv, K2, P4 [2 r.], Kk6v; Mogł też był kto Dawidá poładzić iákim łzalonym ábo iákim wełóym tanecznikiem/ gdy łkakał gráiąc ná Arphie *RejPos* 172v, 308; *RejZwierc* 21v, 100, 158v; *BielSpr* 12v; *BudBib* 1.Par 16/42, *Am* 6/5; *CzechRozm* 109v, 149; *Calag* 326a; *KochPs* 213; *StryjKron* 161, 427; *CzechEp* 191; *KlonŻal* B2v; *KochPieś* 3; *PudłFr* 71; *KochWr* 34; *ZawJeft* 17; *Calep* 141b, 202a; *GórnTroas* 26; *WujNT* *Luc* 7/32, 1.*Cor* 14/7; áni téż to ieft powinna rzecz, kto vmié lutnią vczynić áby winien był vmiéć ná niéy grác *SarnStat* *7v, *7v; *SiebRozmyśl* K4v; Tyś grał ná twoiey fletni/ kiedys głębokiego Snu nábáwił Argulá łtrozá łtookiego. *KlonWor* 1.

W połączeniach szeregowych (3): *RejPos* 346; Bo łie iednemu chce vmiéć łkakác/ drugiemu łthrzelác/ trzeciemu łzymowác/ czwartemu łpiéwác/ píłkác/ ná lutni grác. *RejZwierc* 21v; *CzechEp* 191.

W charakterystycznych połączeniach: grać na bębnach, w bębny, na cytarach (2), *dudach* (2), *w dudy, na fletni* (2), *na (h)arfie* (13), *na instrumencie(ch)* (6), *w instrumenty, na kobzie, w kobzę, na kornecie, na kozłach, na lutni(ej) (luteńkach)* (24), *w lutniq* (3), *wu multankach (mulciankach)* (2), *na naczyniu muzyki, na organiech* (5), *w organy* (2), *na piszczałce* (3), *w piszczałkę* (3), *na przyprawach, na rożkoch, na skrzypicach* (2), *na strunach, w struny, na surmach* (3), *na trąbie (trąbach)* (4), *na trzcinie*.

Zwroty: »grać pieśni (a. piosnki)« [szyk zmienny] (6): (Iż dobry/ iż ná wieki miłofierdzie iego) te piołnki Dawidowe ná łnſtrumenciech gráiąc/ á głósem łwym przyłpiéwáiąc [*hymnos David canentes per manus suas. Porro sacerdotes canebant tubis ante eos*] *Leop* 2.Par 7/6; *BudBib* 1.Par 16/42; *KlonŻal*

B2v; *KochPieś* 34; A łam páltérz siedząc w chłodzie/ Gra w pílczakę profte pieśni *KochSob* 70; *OstrEpit* A3v.

»ku tańcowi, taniec grać« (1 : 1): Thanieć gra miałto łpiewanyą *RejKup* m2; Mesochorus, Gracz który ku tańcowi gra *Mącz* 219a.

Szeregi: »grać a płęsać« (1): A wzięwfy Apollon gęfle/ pocźnie grác bárzo wdzięcznie/ á płęfąc wybornie *HistRzym* 13.

»(abo, ani) (przy)śpiew(yw)ać, (a, i, abo, ani) grać« [szyk 11 : 6] (17): *RejPs* 204, 216; *Leop* 2.Par 7/6; *KwiatKsiąż* I2v; Lyricus Poëta, Leyerski Poeta/ to yeft którego wierłze śpiewać y grác może. *Mącz* 202b; Abowiem lećiwemu człowiekowi ktoremu łzedziwy włos/ [...] zmáfki ná twarzy/ łiedzieć łpokoiem/ á paciorki piac każą/ grác ná lutni/ ábo łpiewać bárzo nie przyłtoi *GórnDworz* K2, Hv, Kv, K2; *StrykKron* 161; *KochPieś* 3; Pieśni wefołé włyfscy wefoło śpiéwaycie/ Y w łwiegotliwé łtruny téż ná lutni graycie. *PudłFr* 71; Niech bez przełtánku śpiéwaią Pánu y ná lutniách graią *ZawJeft* 17; *Calep* 202a; *GórnTroas* 26; *OstrEpit* A2; *SiebRozmyśl* K4v.

»grać, (albo, i) skakać« [szyk 2 : 1] (3): *RejWiz* 104; tenże Dawid [...] grał y łkakał między Kápłany z wefelim chwając Páná Bogá *OrzQuin* V2v; *BielSpr* c2. [*Ponadto przy innym szeregu 1 r.*].

»grać, (abo) tańcować« [szyk 2 : 1] (3): popiwłfy łie iedni gráli/ drudzy tańcowali/ drudzy łpáli *BielKron* 355; *GórnDworz* Kk6v; Potym graią/ táncuią/ łkaczą [*Luditur deinde, chori agitatur. Saltatur*], *ModrzBaz* 54v.

W przen (7) : Niechayże gdzie chce idzie/ tám łobie zágędzie. Iáko gdy Katonowi w Rzymie powiedziano/ Wynidź álbo odmień twarz/ Y pátrż iáko grano. *BielSjem* 12.

grać komu czym (1): Y ná łżeć roznych głólow náwiązałem łtrony. Ty iednák zaczný Pánie czym ią łobie graię Y ten podły znak moiey życzliwołci dáię. Nie będziefz bronil włzu *WitosłLut* A2.

Frazy: *peryfr.* »za uchem grają [komu] dumy« = *ktoś ma wszy* (1): I thy nie bárzo vtyiefz/ Iż łie trzy kroc przez dzień myiefz/ a potrzebiefz łie perfumy/ A zá vchem graiąc dumy. *RejZwierc* [233].

»co w sercu gra« [o miłółci] (1): Co w łercu gra á zńácznie/ trudno mieć w łkrytołci. *GosłCast* 32.

Zwrot: »grać jako w dudy« = *kierować, powodować kim* (1): Tac [= *cnota*] pomoze niezgodi/ pomoze obludi/ Ktora włarca [!] twich łinow/ tak gra iáko wdudi. *Paprup* A3v.

Szereg: »śpiewać i grać« (2): *WerGołł* 268; rozmawiáiąc łobie w Płálmiech/ y w piełniách / y w łpiewániách duchownych/ łpiewáiąc y graiąc [*cantantes et psallentes*] w łercu łwoim Pánu *WujNT* Eph 5/19.

Przen: *Tworzyć poezję* (1) : Nie dziw tedy/ że ludzie cílną łye zá złotem/ A Poétá łłucháczów próżnych gra zá płotem/ Przełciwiáiąc łye łwiérczom/ które nád łákami/ Cieplé láto witaią głółnemi piełniámi. *KochMuza* 25.

b. *Wydawać ton, melodię (o instrumencie muzycznym)* (2) : Tám gołłcie tám y domowi/ Sypáli łye ku ogniovi: Bąki záraz troie grály: A łady łye łprzełciwiály. *KochSob* 55.

Szereg: »śpiewać i grać« (1): TObie niełmiertelny pánie/ Póki mi żywotá łtanie/ Y vłtá będa łpiéwály/ Y gáłłeczki moię grály. *KochPs* 211.

4. *Poruszać czymś szybko, przebierać; ventilare* *Mącz* (2) : Ventilare item significat per manus versare, W rękę przebierác/ grác/ y tám y łam y ták y owák kołyłác/ háłkác. *Mącz* 483c.

grać czym (1): Ktory [...] Potym oczy podniešie/ nierużzáiąc łobą áni ná práwo/ áni ná lewo/ ręką áni nogą nie gra/ áni brody poćiąga *OrzRozm* Q4.

5. *Falować; vibrare Mącz (3)* : *FalZioł* IV 31b; Potym morze ieło grác/ lęknął łie márníarz *RejZwierz* 31v; *Vibrare* dieitur mare, Trząść/ miekceć á łsnąc łie álbo też miotác łobą gdy poczina grác/ rużzáć łie y powłtawác nawálność. *Mącz* 492d.

6. *Prawdopodobnie walczyć (1)* : bo íci Bráciłzkowie niepobożnie żyjąc w próżnowaniu nikiżemnieią/ máiąc ná to dwoie Co^mpatibilia/ Nábożeńłtwo w łercu a Miecze w rękú/ to iełt/ áby y śpiewał y nieprzyaciále bił Kościoła świętego/ pobożnieyłze by tho były Preces/ niźli nálewác feces/ widząc náłżę Polkę częłtho złęgo Sąłiádá grác *BielSpr* c.

7. *Eufemizm na określenie współżycia seksualnego (1)* :

a. [*O ludziach*: Y począł łnią mowić o nierządneý miłości rzekąc: Namileyłza coć mam dác izbych s tobą grác mogł. Oną rzekłá: fto złoty ch á nie mney *HistPonc* H5v.]

b. *O zwierzętach (1)* : bo Cetus albo Baleny ryby wielkie morłkie tego czáfu z łobą gráią w nádzieię płodu. *BielKron* 293v.

Synonimy: 2. *bláznowác, krotchwilić, kunsztowác, násmiewác się, śmieszyc, trafnowác, żartowác; 3. brzękác, dzwonić, gąść, piskác; 4. chowyrác, chwiać, chybać, kiwác, kolebać, kołysác, opałać, ruszac, trząść, utrzęsać.*

Formacje współrdzene: *dograc, dograc się, nagrać, nagrać się, ograc się, pograc, poprzegrac, przegrac, przegrac się, wygrac, zagrac; grawac, nagrawac się, pograwac, przegrawac, przenagrawac, przygrawac, wygrawac; odegrywac, wygrywac.*

Cf **GRAJĄCY, GRANIE, IGRAC**